

1. Vazba ablativu absolutního

Jde o vazbu dvou spolu souvisejících větných členů, jež jsou oba v ablativu. Nejčastěji se jedná o ablativ participia (v úvahu připadají jen ptc. prez. a pf.) a ablativ podstatného jména. Takové spojení nemá význam, který je pro ablativ nejčastější, totiž vyjádření nástroje (jako odpověď na otázku *čím?*, *pomocí čeho?*), ale je na zbytku věty nezávislé. Nejčastěji vyjadřuje časovou okolnost, a to je-li použito ptc. prez., okolnost současnou, je-li použito ptc. pf., okolnost minulou před dějem zbytku věty (zde pozor na to, že ptc. pf. má pasivní význam!). Z ostatních významů převažuje okolnost důvodová. Tuto vazbu nejjednodušeji přeložíme vedlejší větou se spojkou *když* nebo *poté, co* (někdy *protože*), ale mnohdy i jinými způsoby, hlavně podstatným jménem s předložkou.

Příklady vazby: a) *Incipiente vere arbores florent. Když začíná jaro (Na počátku jara)*, stromy kvetou. b) *Tarquino regnante Roma parvum oppidum erat. Když kraloval (byl králem) Tarquinius (Za krále Tarquinia)* byl Řím malým městem. c) *Illis verbis dictis nemo et muttum dare ausus est. Když (Poté, co) byla vyřčena ta slova (Po těch slovech)* se nikdo neodvážil ani ceknout. d) *Tam magno¹ crimine facto totus vicus in metu vivit. Když (Protože) byl spáchán tak velký zločin (Po spáchání ..., Poté, co byl spáchán ...)*, celá vesnice žije ve strachu.

U ptc. pf. deponentních sloves nastává ojedinelá situace: jelikož pasivní tvary těchto sloves mají aktivní význam, bude mít jejich ptc. pf. ve vazbě ablativu absolutního význam ptc. pf. aktiva.² Můžeme tedy překládat způsobem uvedeným výše nebo čes. přechodníkem minulým činným (vzav, udělav, usednuvši, přinesše – vzhledem k jejich zastaralosti je ale lepší použít vedlejší větu). Příklady: a) *Illo locuto omnes riserunt. Poté, co (Když) promluvil*, všichni se dali do smíchu. b) *Uno miserito et alii miseriti sunt. Poté, co (Když, Jakmile) se smiloval jeden*, smilovali se i ostatní.

Typ s ptc. prez. má ještě jednu variantu: ta se uplatňuje tehdy, jestliže je přísudek složený ve tvaru slovesa *být* a podst. jména (nejčastěji ve významu *být někým*); pak by mělo sloveso *být* ve vazbě abl. abs. být v ptc. prez., to se ale u samostatného slovesa *být* (na rozdíl od jeho odvozenin) nepoužívá. Vazba pak bude vypadat tak, že v ní budou dvě substantiva v ablativu a žádné participium. Překládáme stále stejně, jak uvedeno výše, jen chybějící sloveso *být* doplníme (pro koncový překlad můžeme zvolit i nějaké synonymum (viz následující větu)).

Příklady: a) *Sventoplucio rege (*sente)³ Franci Moraviam aggredi non audebantur. Když byl králem (kraloval) Svatopluk (Za krále Svatopluka)* se Frankové Moravu neodvažovali napadnout. b) *Me senex⁴ (*sente) uxori nihil helluari obstat. Protože (Když) jsem starý, nic nebrání manželce hýřit*.

Adjektivum *absolutni* v názvu vazby znamená, že vazba je do věty vsunuta bez syntaktického zapojení, tj. lze ji z věty vyříznout, aniž by to na výsledné větě bylo poznat. Je to proto, že činitel vazby (vyjádřený participiem či substantivem) není (!) totožný s podmětem (a to ani nevysloveným) věty, do níž je vazba vložena; stejně tak činitel děje není totožný s předmětem věty (i nevysloveným).⁵ Vazbu abl. abs. tak nelze při překladu do latiny použít např. pro překlad vět: *Když kraloval Tarquinius, (on) nashromáždil velké bohatství. Poté, co byla vyřčena ta slova, ještě dlouho (ona) zněla přítomným v uších. Když (on) promluvil, všichni se mu začali smát. Protože jsem (já) starý, nikdo mě nechce poslouchat.* V takových případech musíme pro překlad do latiny zvolit vedlejší větu.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 16.

2. Gerundium

Jde o podstatné jméno slovesné; tvoří se příponou *-nd-* ke kmeni slovesa (získaného odtržením přípony *-re* od infinitivu, přičemž kmenová samohláska se krátí). Skloňuje se jako substantivum 2. deklinace, ovšem pouze v některých pádech a jen v singuláru. Tvoří se i od deponentních sloves, a to jakoby od jejich aktivního infinitivu (který je vlastně roven rozkazu pro 2. os. sg.) stejným způsobem jako u nedeponentních sloves.

	cantā-re	sedē-re	lege-re	audī-re
1.	cantāre	sedēre	legere	audire
2.	cantā-nd-ī	sedē-nd-ī	legē-nd-ī	audīe-nd-ī

1 *Tam magno* je přívlastek shodný k substantivu *crimen*, přívlastek tvoří spojení se substantivem a proto též náleží do vazby.

2 Výjimečnost spočívá v tom, že jinak latina ptc. pf. aktiva nemá.

3 Ptc. prez. slovesa *být* znělo *sēns, sentis*, ale přestalo se nakonec užívat; zde uvedeno pro lepší názornost: i zde participium původně bylo a vazba vlastně i v tomto případě odpovídá pravidlu.

4 Od *senex* (stařec, starý člověk) genitiv sg. (a tím i ostatní pády) není *senec-is*, ale *sen-is*!

5 Všimněte si toho na shora uvedených příkladech.

	cantā-re	sedē-re	lege-re	audī-re
3.	cantā-nd-ō	sedē-nd-ō	legē-nd-ō	audīe-nd-ō
4.	cantāre, cantā-nd-um	sedēre, sedē-nd-um	legere, legē-nd-um	audīre, audīe-nd-um
5.	cantāre	sedēre	legere	audīre
6.	cantā-nd-ō	sedē-nd-ō	legē-nd-ō	audīe-nd-ō

V nominativu a bezpředložkovém akuzativu se tvar gerundia rovná infinitivu. Tvar zakončený na -ndum je v akuzativu jen tehdy, následuje-li po předložce.

Gerundium plní funkci slovesného substantiva (v češtině např. zpívání, sedění, čtení, poslouchání) a vyskytuje se jako závislé na jiném substantivu či adjektivu (též participiu perfekta). Proto ho překládáme buď českým slovesným substantivem nebo častěji infinitivem či substantivem s předložkou. Příklady: *occasio fugiendi* – příležitost utéct (k útěku), *paratus ad scribendum* – připraven na psaní, připraven psát, *se salvare fugiendo* (abl.) – zachránit se útekem (utíkaním); dativ gerundia se používá zřídka, a to ve významu *na něco, pro něco, schopen něčeho, být s to: non sum resistendo* – nejsem s to vzdorovat, *sumus meditando* – jsme schopni rozjímat, *non est discendo* – není na učení, není schopen se učit;⁶ bezpředložkový akuzativ gerundia slouží k vyjádření slovesa v předmětu: *incipere cantare* – začít zpívat, *interrumpere pingere* – přerušit malování.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 15.

3. Gerundivum

Tvoří se stejným způsobem jako gerundium, skloňuje se zcela jako adjektivum 1. a 2. deklinace, na rozdíl od gerundia však ve všech pádech, rodech a číslech. Jde vlastně o další participium, na rozdíl od ostatních ale nemá časový význam, nýbrž význam nutnosti; je to participium trpné. Jím se vyjadřuje v latině chybějící sloveso muset.⁷ Pojí se se substantivem jako jeho přívlastek shodný (ale mnohdy přitom stojí za substantivem). Vyjadřuje, co je třeba či nutno se substantivem provést. Překládáme nejlépe VV vztažnou. Příklady: *urbs defendenda* – město, které musí (má) být bráněno, *oratori audiendo* – řečníkovi, kterého je třeba poslouchat, *instrumentis bene tenendis* – nástroji, které je nutné dobře držet. Slovesa nepřechodná (tj. ta, která vyžadují předmět v jiném pádu než akuzativu) tuto vazbu neumožňují vytvořit.⁸ Spojení gerundia a substantiva se v praxi používá především ve spojení s tvary slovesa *být (esse)*. Vyjadřuje, že na někom/něčem se musí (muselo, bude muset) něco vykonat. Příklady: *urbs defendenda est* – město musí být bráněno, *orator audiendus est* – řečník musí být poslouchán, řečníka je nutné (třeba) poslouchat, *liberi monendi erunt* – děti budou muset být napomenuty, *bestiae necandae erant* – zvířata bylo nutno zabít, musela být zabita. U sloves nepřechodných a bezpředmětových (jejichž význam je úplný i bez předmětu, např. jít, pršet, atd.) je gerundium v nom. sg. neutra, předmět zachovává pád vyžadovaný slovesem. Příklady: *iussis⁹ parentum oboediendum est* – příkazy rodičů je třeba (nutno; musí se) uposlechnout. Činitel děje (kdo něco musí – aktivně) se vyjadřuje dativem. Příklady: *civibus urbs defendenda erat* – občané museli (byli nuceni) bránit město, *vobis orator audiendus est* – musíte poslouchat řečníka, *tibi erunt instrumenta bene tenenda* – budeš muset dobře držet nástroje, *nobis iam eundum est* – musíme už jít.

Výklad je též ve skriptech ve Cvičení 15.

6 Jinak se *dokázat, být schopen* vyjadřuje též slovesy (ne)scire, (non) posse a (ne)quire.

7 Někdy se v tomto významu užívá sloveso *debere* (dlužít, být dlužen), což se podobá např. ruštině (v ruštině sloveso muset rovněž není, nahrazuje se vazbami *mně nado, mně dolžno* atd.) nebo spojení *necesse est* (erat, erit).

8 Aby to nebylo úplně jednoduché, je výjimka u sloves *ūti* (použít), *frui* (užít si (genießen, enjoy)), *fungi* (zastávat (úřad)), *potiri* (zmocnit se), *vesci* (živit se), která vyžadují předmět v ablativu, přesto tvoří vazbu osobní (např. *arx potienda* – hrad, kterého je nutno se zmocnit).

9 *iussum, ī, n.* rozkaz, příkaz